

Socio-politieke samenstelling van de provincieraad en de deputatie

hoofdstuk

4

4

Socio-politieke samenstelling van de provincieraad en de deputatie

In dit hoofdstuk maken we een beknopte prosopografische analyse van de provincieraadsleden (en gedeputeerden) die verkozen werden in 2000, 2006 en 2012. We staan achtereenvolgens stil bij het aantal vrouwen, respectievelijk mannen bij de verkozenen, hun gemiddelde leeftijd, het aantal mandatarissen met een gemeentelijk mandaat en de vernieuwingsgraad per verkiezingsjaar.

Maar waarom is het belangrijk de socio-politieke samenstelling van de provincieraad van naderbij te bekijken? In onze vertegenwoordigende democratie kunnen we 'vertegenwoordiging' op verschillende manieren invullen. We kunnen politici als onze vertegenwoordigers beschouwen omdat we dat zo overeenkomen, ofwel omdat ze op ons gelijken (inzake geslacht, leeftijd, beroep enz.) en we ons daarom (symbolisch) door hen vertegenwoordigd voelen, ofwel omdat ze voor ons handelen. In het eerste geval hebben we het over vertegenwoordiging als **formele structuur**, in het tweede geval gaat het over **descriptieve en symbolische** vertegenwoordiging en in het laatste geval gaat het over **substantiële** vertegenwoordiging. Verschillende auteurs benadrukken evenwel dat we deze verschillende vormen van representatie niet hoeven te beschouwen als exclusieve antwoorden op de vraag naar wat vertegenwoordiging is maar ze eerder moeten beschouwen als facetten van wat vertegenwoordiging kan zijn¹.

Om na te gaan in welke mate de provincieraad een afspiegeling is van de bredere samenleving kunnen we het geslacht en de leeftijd onder de loep nemen². De vernieuwingsgraad van het politiek personeel is een gevolg van bredere maatschappelijke ontwikkelingen zoals de professionalisering (ook van politieke carrières) en de plaats van het provinciaal bestuursniveau in de zogenaamde cursus honorum van politici. Tot slot geeft het aantal provincieraadsleden met een gemeentelijk mandaat zicht op de mate van lokale verankering van het provinciaal bestuursniveau, wat overigens ook een betekenisvolle impact kan hebben op het beleid van de provincie en meer specifiek de aandacht voor het bovenlokale of het verdedigen van de gemeentelijke belangen in de schoot van de provincieraad. Uit een onderzoek dat in 2011 werd gevoerd blijkt trouwens dat West-Vlaamse provincieraadsleden het 'ondersteunen van gemeenten' en het 'coördineren van bovenlokaal beleid' als (heel) erg belangrijk beschouwen³.

1 Devos, C. (2017). *Democratie en vertegenwoordiging*. In C. Devos (red.), *Een plattegrond van de macht. In leiding tot politiek en politieke wetenschappen*. Gent: Academia Press, pp. 518-520

2 Beroep is een andere variabele waarmee de mate van representatie traditioneel wordt nagegaan. Bij gebrek aan gegevens laten we dit aspect hier buiten beschouwing. Voor een globale bespreking verwijzen we naar: Valcke, T. & Reynaert, H. (2007). *De provinciale volksvertegenwoordiging: democratisch deficit of meerwaarde?* In H. Reynaert, F. Schram, T. Valcke & E. Wayenberg (red.), *Nieuwe griffels, schone leien? De Vlaamse provincies uitgedaagd*. Brugge: Vanden Broele, pp. 33-36. Zie ook: Devos, C., Reynaert, H., Valcke, T. & Van Liefferinghe, H. (2012). *Le visage de l'état: un portrait des élus depuis 1945*. In F. Bouhon & M. Reuchamps (eds.), *Les systèmes électoraux de la Belgique*. Bruxelles: Bruylant, pp. 474-477.

3 Respectievelijk vond 79,1% en 74,4% van de West-Vlaamse raadsleden de genoemde beleidsdoelstellingen als (heel) erg belangrijk. Zie: Olislagers, E., Reynaert, H., Valcke, T. & Verhelst, T. (2011). *Grenzen aan de - hervorming van de - provinciale democratie? Provincieraadsleden evalueren het provinciedecreet en hun eigen rol*. In H. Reynaert, T. Valcke & E. Wayenberg (red.), *Grensoverschrijdend of grensverleggend? De Vlaamse provincies uitgedaagd*. Brugge: Vanden Broele, p. 73.

Vooraf maken we er de lezer op attent dat we enkel gebruikmaken van de gegevens van de raadsleden die effectief ook zetelden en niet van wie rechtstreeks werd verkozen maar zijn of haar mandaat meteen na de verkiezingen verzaakte.

4.1. Profiel van de provincieraadsleden

4.1.1. Man-vrouw verhoudingen in de provincieraad

Sinds enige tijd zijn genderquota van toepassing bij de samenstelling van de kandidatenlijsten voor provincieraadsverkiezingen. Met die genderquota beoogt men de traditionele ondervertegenwoordiging van vrouwen in de (provinciale) politiek te helpen wegwerken. Bij de provincie- en gemeenteraadsverkiezingen van 2000 was de wet Smet-Tobback uit 1994 nog van toepassing. Die bepaalde dat hoogstens twee derde van alle kandidaten op de kieslijsten van hetzelfde geslacht mochten zijn. Die **quotaregeling** had ook duidelijk effect en resulteerde in een toename van het aantal vrouwelijke kandidaten⁴. Bij de provincie- en gemeenteraadsverkiezingen van 2006 ging men nog een stap verder. Niet alleen diende de helft van de kandidaten op de lijsten van een ander geslacht te zijn, bovendien mochten de eerste drie kandidaten niet van hetzelfde geslacht zijn (toenmalig art. 43 van het kiesdecreet). Bij de verkiezingen van 2012 ging men **nóg** een stap verder en was het **ritsprincipe** van toepassing op de eerste twee kandidaten.

Maar wat was het effect op de effectief verkozenen? Een blik op de tabel leert ons dat er zowel in 2000 als in 2006 17 vrouwelijke raadsleden werden verkozen. Verhoudingsgewijs was hun aantal in 2006 echter hoger (17 op 64 effectieven tegenover 17 op 74 effectieven in 2000). Het effect van de quotawetgeving op de effectief zetelende raadsleden was dus niet overweldigend. Zeker als we rekening houden met het feit dat er in 2006 bij de verzakkers twee vrouwelijke raadsleden waren terwijl er bij de opvolgers (meteen na de verkiezingen) niet minder dan 10 vrouwen waren (zie hoofdstuk 3). Wellicht is dat deels te verklaren door de vermindering (tot een derde) van het overdrachtelijk effect van de lijststem bij de verkiezingen van 2006. Dat komt erop neer dat de voorkeurstem sterk aan belang wint en eerder onderzoek wees uit dat mannen significant meer voorkeurstemmen halen dan vrouwen⁵.

Het is dan ook des te opmerkelijker dat significant meer vrouwen verkozen werden in 2012 (22 op 63 effectieven), wat alvast gedeeltelijk kan toegeschreven worden aan het verstrengde ritsprincipe⁶. En terwijl we in 2012 bij de verzakkers 7 vrouwen tellen, waren er maar 5 bij de opvolgers meteen na de verkiezingen.

Verhouding tussen het aantal mannelijke en vrouwelijke raadsleden bij de effectief verkozenen en de opvolgers

	2000 - 2006		2006 - 2012		2012 - 2018	
	Effectief	Opvolger	Effectief	Opvolger	Effectief	Opvolger
Mannen	57	16	47	15	40	8
Vrouwen	17	9	17	16	20	7
Totalen	74	25	64	31	60	15

4 Reynaert, H., Steyvers, K., Ackaert, J. & Van Bever, E. (2009). *Vrouwen lokaal aan de macht? Lokale politiek: meer en meer ook voor vrouwen!* Brussel: Agentschap voor Binnenlands Bestuur, 114p.

5 Celis, K. & Meier, P. (2006). *De macht van het geslacht. Gender, politiek en beleid in België*. Leuven: Acco, pp. 51-55.

6 Ook bij de verzakkers zien we in 2012 een significant aantal vrouwen, m.n. 7 vrouwelijke politici op 12 rechtstreeks verkozenen die hun mandaat verzaakten (zie hoofdstuk 3).

De genderverhoudingen vertonen wel verschillen wanneer we ze per lijst of partij opsplitsen. In 2000 zien we (nominaal) het hoogste aantal vrouwelijke raadsleden bij VLD en CVP, telkens een vierde van het totaal. Verhoudingsgewijs was de partij Agalev echter kampioen met evenveel vrouwelijke als mannelijke raadsleden.

Bij de start van de legislatuur 2006-2012 vinden we het hoogste aantal vrouwelijke raadsleden respectievelijk bij het kartel CD&V/N-VA en het kartel sp.a/Spirit, telkens een derde van het totaal. Maar verhoudingsgewijs telde de partij Groen opnieuw het hoogste aantal vrouwelijke raadsleden, met één mannelijk en één vrouwelijk raadslid.

Bij de aanvang van de legislatuur 2012-2018 vinden we het hoogste aantal vrouwelijke raadsleden bij de partijen N-VA en CD&V. Verhoudingsgewijs scoorde ook de lijst sp.a goed, waarbij de helft van het aantal raadsleden vrouw was. Maar bij de partij Open VLD waren er evenveel vrouwelijke als mannelijke raadsleden.

We merken dus dat de quotawetgeving én het ritsprincipe hun vruchten afwerpen maar dat de effecten verschillend zijn per partij en dat dit effect nog kan versterkt worden (of deels tenietgedaan) door de opvolging van raadsleden die hun mandaat verzaken.

Verhouding tussen het aantal mannelijke en vrouwelijke raadsleden bij de effectief zetelende raadsleden (verkozenen en opvolgers) al naargelang de partij bij de start van de legislatuur 2000-2006

Partij	Mannen	Vrouwen
CVP	25	8
VLD	15	5
SP	15	3
Vlaams Blok	3	2
AGALEV	2	2
VU-ID	4	0
Totaal	64	20

Verhouding tussen het aantal mannelijke en vrouwelijke raadsleden bij de effectief zetelende raadsleden (verkozenen en opvolgers) al naargelang de partij bij de start van de legislatuur 2006-2012

Partij of kartel	Mannen	Vrouwen
CD&V - N-VA	24	12
Sp.a - Spirit	12	6
VLD - Vivant	10	4
Vlaams Belang	10	4
Groen!	1	1
Totaal	57	27

Verhouding tussen het aantal mannelijke en vrouwelijke raadsleden bij de effectief zetelende raadsleden (verkozenen en opvolgers) al naargelang de partij bij de start van de legislatuur 2012-2018

Partij	Mannen	Vrouwen
CD&V	15	6
N-VA	13	7
sp.a	8	4
Open Vld	5	5
Vlaams belang	3	2
Groen	3	1
Totaal	47	25

4.1.2. Leeftijdverhoudingen in de provincieraad

De gemiddelde leeftijd van de rechtstreeks verkozen raadsleden (effectieven) bij de start van de drie legislaturen blijft opmerkelijk stabiel, met name telkens ongeveer 48 jaar (zie tabel). Bij de opvolgers zien we een geleidelijke en lichte toename van de gemiddelde leeftijd, van 45,4 jaar in 2000 over 46,29 in 2006 naar 47,67 in 2012.

Wel zijn de opvolgers gemiddeld een paar jaar jonger dan de rechtstreeks verkozen effectieven. De opvolgingscarroussel zorgt dus voor een extra verjonging van het provinciaal halfroend. Alleen in 2012 was dat minder uitgesproken. Dat heeft dan weer te maken met het onderscheid tussen de gemiddelde leeftijd van mannelijke en vrouwelijke raadsleden.

Wanneer we de gemiddelde leeftijd opsplitsen naar geslacht merken we dat de vrouwelijke raadsleden gemiddeld en bij elke verkiezing een paar jaar jonger zijn en dit zowel bij de rechtstreeks verkozen effectieven als bij de opvolgers. Alleen in 2012 waren de vrouwelijke opvolgers gemiddeld een paar jaar ouder dan hun rechtstreeks verkozen vrouwelijke collega's en dan de mannelijke opvolgers.

Gemiddelde leeftijd van mannelijke en vrouwelijke raadsleden bij aanvang van het mandaat in 2000, 2006 en 2012.

Gemiddelde leeftijd	2000		2006		2012	
	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen
Effectieven	49,28	45,71	48,76	46,17	49,46	46,77
	48,46		48		48,52	
Opvolgers	46,44	43,56	50,81	41,47	46,43	49,40
	45,40		46,29		47,67	

Als we de vertegenwoordiging van de verschillende leeftijdscategorieën in de drie legislaturen bekijken (zie tabel) dan is het duidelijk dat het merendeel van de raadsleden van 'middelbare leeftijd' was, een vaststelling die volkomen overeenstemt met de conclusie van ander wetenschappelijk onderzoek, waaruit blijkt dat politieke participatie precies in deze leeftijdsgroep het hoogst is⁷.

Van alle rechtstreeks verkozen provincieraadsleden was in elke legislatuur telkens tussen de 60 en de 70% tussen 40 en 59 jaar oud. Tegenover de 'oververtegenwoordiging' van deze middengroep stond logischerwijs de ondervertegenwoordiging van de jongste én oudste leeftijdsgroepen. Vooral de provinciale gekozenen jonger dan 30 jaar waren bijzonder zeldzaam. Ook 65-plussers waren witte raven in de drie opeenvolgende legislaturen. En hoewel dit dus overeenstemt met eerder onderzoek, staat het enigszins haaks op de vergrijzing van de samenleving.

De verhouding tussen de verschillende leeftijdscategorieën bij de rechtstreeks verkozen provincieraadsleden in 2000, 2006 en 2012.

Leeftijdscategorieën	Aantal 2000		Aantal 2006		Aantal 2012	
	M	V	M	V	M	V
18-24	0	0	0	0	0	0
25-29	1	0	0	1	0	1
30-34	6	3	3	3	1	2
35-39	2	1	7	2	5	3
40-44	9	3	6	1	8	3
45-49	7	4	9	3	6	0
50-54	15	4	8	3	9	8
55-59	4	0	7	3	8	4
60-64	11	2	4	1	4	1
65-69	2	0	2	0	0	0
70-	0	0	0	1	0	1
Totaal	57	17	46	18	41	22

4.1.3. Provincieraadsleden met gemeentelijke mandaten

Zoals eerder werd uiteengezet is het voor provincieraadsleden verboden om hun mandaat te cumuleren met een mandaat in het Vlaams, federaal of Europees parlement (zie hoofdstuk 1). Het is wel toegestaan om tegelijkertijd een mandaat op gemeentelijk niveau op te nemen, zolang geen twee uitvoerende mandaten worden gecombineerd.

In de drie legislaturen oefende meer dan de helft tot twee derde van de provincieraadsleden tegelijk ook een gemeentelijk mandaat uit. Ter vergelijking: uit een telling na de gemeenteraadsverkiezingen van 2012 bleek dat 77% van de Vlaamse volksvertegenwoordigers

⁷ Valcke, T. & Reynaert, H. (2007). *De provinciale volksvertegenwoordiging: democratisch deficit of meerwaarde?* In H. Reynaert, F. Schram, T. Valcke & E. Wayenberg (red.), *Nieuwe griffels, schone leien? De Vlaamse provincies uitgedaagd*. Brugge: Vanden Broele, pp. 30-33. Zie ook: Fiers, S. & Reynaert, H. (2006) (red.). *Wie zetelt? De gekozen politieke elite in Vlaanderen doorgelicht*. Tielt: Lannoo Campus, pp. 183-184.

cumuleerden met een gemeentelijk mandaat en dat 39% van de parlementsleden een gemeentelijk uitvoerend mandaat uitoefende (cijfers exclusief ocmw-mandaten)⁸.

De meerderheid van de provincieraadsleden combineerde zijn of haar provinciaal mandaat met een mandaat als gemeenteraadslid, terwijl ongeveer de helft van de 'lokale cumulards' ook een lokaal uitvoerend mandaat uitoefende (als schepen, burgemeester of ocmw-voorzitter). We merken bovendien een significante toename van het aantal provincieraadsleden met een dubbel mandaat in de legislatuur 2006-2012 en vooral in de legislatuur 2012-2018. Daarbij moeten we er rekening mee houden dat er in de laatste legislatuur minder raadsleden waren dan voorheen (72 tegenover 84). In globo kunnen we stellen dat de lokale verankering van de provincieraad nog is toegenomen.

Provincieraadsleden met een lokaal mandaat in 2000, 2006 en 2012.

	2000		2006		2012	
	Effectief	Opvolger	Effectief	Opvolger	Effectief	Opvolger
Burgemeester	6	1	6	1	5	0
Schepen	14	1	16	2	13	5
Gemeenteraadslid	18	5	23	14	24	4
OCMW-voorzitter	2	0	2	0	2	1
OCMW-raadslid	2	1	1	1	1	0
Totalen	42	8	48	18	45	10

4.1.4. De vernieuwingsgraad in de provincieraad

We berekenden de vernieuwingsgraad enkel voor de effectieven bij de start van de legislatuur. Alle provincieraadsleden die voorheen nooit een provinciaal mandaat hadden gehad (al dan niet aansluitend bij het mandaat in het betreffende verkiezingsjaar) werden hierbij als 'nieuwe' raadsleden beschouwd.

Opvallend is dat de vernieuwingsgraad die in 2006 al sterk was toegenomen, in 2012 nog eens toenam. Meer dan de helft van de raad bestond in dat jaar uit neofieten. Dit heeft onder meer te maken met het groter aantal vrouwen in de provincieraad en met de doorbraak van N-VA op provinciaal niveau. Die partij vormde in 2006 nog een kartel met CD&V maar brak in 2012 zowel op gemeentelijk als provinciaal vlak door⁹.

De vernieuwingsgraad per verkiezingsjaar.

2000		2006		2012	
M	V	M	V	M	V
21	13	22	17	28	19
33		39		47	

⁸ Rodenbach, J., Steyvers, K. & Reynaert, H. (2013). *Tussen Dorpsstraat en Wetstraat? Burgemeesters als stemmenkampioen en cumulards?* In H. Reynaert & K. Steyvers (red.), *De verkiezingen van 14 oktober 2012 : de kracht van verankering?* Brugge: Vanden Broele, pp. 141-162.

⁹ Voor achtergrond, zie: Valcke, T. & Reynaert, H. (2013). *Analyse van een electoraal tweestromenland. De provincieraadsverkiezingen van 14 oktober 2012 in Vlaanderen en Wallonië.* In H. Reynaert & K. Steyvers (reds.), *De verkiezingen van 14 oktober 2012. De kracht van verankering?* Brugge: Vanden Broele, pp. 41-80.

4.2. Profiel van de gedeputeerden

4.2.1. Man-vrouw verhoudingen in de deputatie

Dat vrouwen ondervertegenwoordigd zijn in (lokale en provinciale) bestuursmandaten is een oud zeer (cf. supra). Bovendien is die ondervertegenwoordiging des te uitgesprokener naarmate men opklimt in de bestuurlijke echelons (het zgn. glazen plafond). Zoals er op gemeentelijk niveau veel minder vrouwelijke schepenen en burgemeesters waren/zijn dan gemeenteraadsleden, lag/ligt ook het aantal vrouwelijke gedeputeerden in de afgelopen decennia telkens ver onder het niveau van het aantal vrouwelijke raadsleden.

Dat wordt bevestigd in onderstaande tabel waaruit blijkt dat er in West-Vlaanderen telkens één vrouwelijke gedeputeerde was. Twee keer was dat Marleen Titeca-Decraene (in de legislatures 2000-2006 en 2006-2012), één keer was dat Myriam Vanlerberghe (in de legislatuur 2012-2018).

We kunnen daar nog aan toevoegen dat er sinds 2012 ook een vrouwelijke provincieraad-voorzitter is (zie hoofdstuk 3).

Verhouding tussen het aantal mannelijke en vrouwelijke gedeputeerden

Legislatuur	Mannen	Vrouwen
2000-2006	5	1
2006-2012	5	1
2012-2018	5	1

4.2.2. Leeftijdverhoudingen in de deputatie

Bij het beschouwen van de leeftijdscategorieën in de deputatie dienen we uiteraard rekening te houden met de lage nominale aantallen. Niettemin kan vastgesteld worden dat dezelfde 'middelbare' leeftijdscategorieën als in de provincieraad (over)vertegenwoordigd zijn (zie tabel), terwijl de jongere en oudere leeftijdscategorieën ondervertegenwoordigd zijn.

In de drie legislatures vond zeer geleidelijk een vernieuwing plaats in de personele samenstelling van de deputatie.

De verhouding tussen de verschillende leeftijdscategorieën bij de gedeputeerden in 2000, 2006 en 2012.

Leeftijdscategorieën	Aantal 2000	Aantal 2006	Aantal 2012
18-24			
25-29			
30-34			
35-39		1	
40-44	2		
45-49	1	2	2
50-54	2	1	2
55-59	1	2	1
60-64			1
65-69			
70-			
Totaal	6	6	6